

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 41, godina XXI
maj, 2016. [str. 155-158]

© Monos 2016

Dževad Drino, Komparativna pravna historija

Samostalno autorsko izdanje, 2016.

**Doc. dr. Omer Hamzić,
Benamina Londrc, MA**

Na 236 stranica ove knjige, autor je, sa historijskog gledišta, obuhvatio dosta dug vremenski period, praćen krupnim civilizacijskim promjenama (oko 4.500–5.000 godina), od pojave prvih država u doli Nila, Eufrata i Tigrisa (oko 3000 g. p.n.e) do modernog doba i savremenih država u Evropi i Americi. Sa pravnog gledišta, u centru pažnje autora je pojava i razvitak svjetskih pravnih sistema, dominantno na evroazijskom prostoru. Vodeći čitaoca kroz opću pravnu historiju, ograničen udžbeničkim karakterom knjige, autor je, znalčkim izborom i interpretacijom glavnih karakteristika pojedinih pravnih sistema i država, uspio dosta pregledno, povezano i razumljivo, složiti i izložiti presjek razvoja komparativne pravne historije. Prvenstveno namijenjena kao udžbenik studentima pravnih fakulteta, ova knjiga, prije svega, poseže za validnim izvorima, a zatim, prateći tradicije prostora i tokove različitih pravnih sistema, vodi čitaoca do savremenih prava i modernih država. U metodološkom pogledu, slijedi opću historijsku periodizaciju (stari, srednji i novi vijek), ostavljajući istovremeno dovoljno prostora za kompariranje pojedinih pravnih sistema i njihovih pravnih instituta, zakonskih kodeksa i drugih izvora, te napokon, njihovog državnog ustrojstva.

Pripremajući materijal za ovu knjigu, autor je prošao kroz sve tri faze komparativnog postupka: saznati, shvatiti i sravniti. Polazeći od vlastite spoznaje izvora, te dostignuća drugih autora, domaćih i stranih, na ovoj vrsti udžbeničkog štiva, autor je razvio i neke vlastite spoznaje, “uvodeći” u svoju knjigu određene države i

njihove pravne sisteme, koje nećemo naći u nekim drugim udžbeničkim publikacijama istih ili sličnih naslova (npr. Hetitska država). Osim toga, svojim vlastitim interpretacijama temeljnih zakonskih dokumenata (*Desett božjih zapovijesti*, *Magna Carta Libertatum*, *Habeas Corpus Act* i dr.) za pojedine pravne sisteme, autor je te dokumente učinio čitaocu prijemčivijim i razumljivijim (što je od prvorazrednog značaja za udžbenike) istovremeno ih stavljajući u historijski kontekst, to jest u okvire određenih historijskih perioda i epoha, ali i samih država na koje se odnose ili u kojima su nastajali.

Naslov knjige "Komparativna pravna historija" najavljuje savremenu, aktuelnu i relativno novu nastavno-naučnu disciplinu. Formiranje Komparativne pravne historije kao discipline je u Bosni i Hercegovini počelo tek u drugoj polovini devedesetih godina prošlog stoljeća i stoga publikovanje ove knjige ima poseban značaj.

Sadržaj ove knjige sistematizovan je u 17 temeljnih cjelina. Nakon predgovora, prvo poglavlje pod naslovom "Komparativna pravna historija kao poseban fenomen" napisano je na 12 strana i sadrži tri podpoglavlja: "Razvitak historije", "Izvori prava" i "Nastanak i razvitak komparativne pravne historije". Već u prvom poglavlju autor objašnjava "zašto uopće komparativna pravna historija?"

U drugom poglavlju "Prahistorija- prvobitna zajednica" autor na 6 stranica teksta, osvrtnom na prahistoriju daje uvid u prapočetak organizacionih i društvenih oblika iz kojih će se razviti država. Nastanak primitivnog prava reguliše društvene odnose u predrđžavnim formama društvenog uređenja. Iznošenjem mnoštva detalja, autor opisuje organizaciju društva, te izdvaja vladajuće društvene norme.

Treće poglavlje "Stari vijek" napisano je na 46 strana, što čini 19,50 % knjige. Sadrži dva podpoglavlja: "Pravna misao Dalekog Istoka" i "Države Starog Istoka". "Najstariji zakonski tekstovi", "Egipatsko pravo", "Babilon", "He-

titski zakonik", "Jevrejsko pravo", obilježili su period Starog vijeka. Saznanja o državama Starog Istoka, njihovoj periodizaciji, razvojnim fazama, zakonicima, sklapaju mozaik sistematizovan vezama države i njenog prava. Navedeno poglavlje posebno je inspirisano ostacima hetitske civilizacije s kojima se autor imao priliku upoznati prilikom boravka u Turskoj. To mu je bio neposredni podsticaj da putem jednog udžbeničkog teksta pruži vlastiti sud i komentar o razvitku države i prava u starom vijeku.

Četvrto poglavlje «Pravne institucije antičke Grčke» napisano je na 24 stranice i obuhvata podpoglavlja: "Stara Grčka", "Kritska (Minojska) kultura", "Gortinski zakonik", "Sparta", "Spartansko pravo", "Atina", "Atinsko pravo" i "Helenizam". Autor pisanje o Staroj Grčkoj povezuje sa Homerovim epovima *Ilijada* i *Odiseja*, kao najbolji odraz tadašnjih društvenih prilika. Veoma je interesantna poredba sa rimskim *ius civile*, kroz primjer kažnjavanja predmeta koji je izazvao smrt, te sprovođenja takve kazne i u starom engleskom pravu. Opisujući značajke helenizma, autor u prvi plan stavlja doprinos Grka cjelokupnoj ljudskoj civilizaciji, pa tako i historiji razvitka države i prava.

Peto poglavlje "Srednji vijek" napisano je na 18 strana (7,63 %) i sastoji se od četiri podpoglavlja: "Germanske države", "Germansko pravo", "Langobardsko pravo" i "Franačko pravo". Dužina srednjovjekovnog doba (Srednji vijek), od 476. godine (pad Zapadnog rimskog carstva) do 1789. (Francuska buržoaska revolucija), autoru knjige nametnula je elaboraciju pravnih sistema tadašnjih ključnih zapadnoevropskih država (Franačka i druge germanske države), zatim Bizant sa Bizantskim pravom, Rusiju sa Ruskom pravdom, Arabljansku državu, Osmansko carstvo, Šerijatsko pravo, Kanonsko pravo.

Osnovno državno uređenje je feudalizam, a tri glavna formalistička postupka su akuzatorni, inkvizitorni i postupak po prijavi. Autor koncizno predstavlja glavne crte ger-

manskog, langobardskog i franačkog prava (pod istoimenim podnaslovima), upućuje na njihove izvore, veze sa rimskim pravom, kao i utjecaj na pravo centralno-evropskih naroda. Posebna pažnja posvećena je Bizantu i bizantskom pravu, razvitku istočnog kršćanskog učenja, razvitku države i prava, razvitku kulture, te Justinijanovim temeljima budućeg bizantskog prava. Osvrt na Rusiju, ranu rusku državu od 882. godine, Kijevsku državu, kombinovan je sa ruskom pravdom, tj. Pravdom Jaroslava kao originalnim i prvorazrednim spomenikom starog slavenskog prava.

Historijskim objašnjenjem nastanka arabljske države i njenog sloma, dolazimo do nastanka Osmanskog carstva i više od 500 godina njegovog širenja. Osmansko pravo sastojalo se, uz šerijatsko pravo, i od kanunskog (sultanskog) i od bogate pravne nauke, a značajno je i za našu zemlju: "Osmansko pravo predstavlja jedan od najznačajnijih pravnih sistema na područjima jugoistočne Evrope, posebno Balkana, jer su sve ove zemlje dugo bile u sklopu Osmanškog carstva." Analizom šerijatskog i kanunskog prava, njihovih izvora, podjela, pravnih škola, autor je dao naučni i edukativni primjer razvoja komparativne pravne historije: "Značaj kanunskog prava na ukupni razvitak prava je veliki: mnogi instituti materijalnog i procesnog prava, pogotovo krivičnog, ali i oni propisi koji danas čine privatno pravo, poput porodičnog, bračnog, nasljednog prava, postaju recipirani izvor općeg, zajedničkog prava na području cijele Evrope."

Trinaesta tematska cjelina "Nastanak i razvitak Engleske države" obuhvata pet podpoglavlja: *Magna Carta Libertatum*- Velika Povelja Sloboda, *Habeas Corpus Act*, *Bill of Rights*-Bil o pravima, Englesko pravo i Engleski parlament. Sa En-

gleskom državom autor počinje analizu stvaranja i razvitka vodećih modernih država. Engleska je "domovina" prvog ustavno-pravnog akta na svijetu, "Velike povelje sloboda".

Četrnaesta tematska cjelina "Stvaranje moderne države i prava" obrađuje vrijeme Novog vijeka, dolazak kapitalističkog društvenog uređenja i izgradnje prvih socijalističkih država. Ovo poglavlje se sastoji od devet podpoglavlja i to: "Moderni razvoj Engleske", "Gradovi i gradsko pravo", "Nizozemska (Holandija)", "Švicarska", "Njemačka", "Austrija", "Ugarska", "Italija" i "Nordijske zemlje".

Petnaesto poglavlje "Nastanak Sjedinjenih Američkih Država" čine dva podpoglavlja: "Ustav Sjedinjenih Američkih Država" i "Američko pravo". Sažeto objašnjenje Američkog prava autor ilustrira kroz riječi američkog pravника Roska Paund-a: "Rim je tri

Dževad Drino

KOMPARATIVNA PРАВNA HISTORIJA

puta nametnuo svoje zakone svijetu: vojnički je uspostavio prvo svjetsko carstvo, padom Rimskog carstva njegove tradicije nasljeđuje kršćanska crkva i najzad, recipirano rimsko pravo javlja se kao jedinstvo novog evropskog prava (*ius commune*). Engleska, naprotiv, nije većinski silom nametala svoje pravo svijetu, nego snagom duha, mada veći dio autora prihvata i utjecaj drugih faktora, uključivši u njih i silu prinude”.

“Francuska republika” je šesnaesto poglavlje, podijeljeno u šest podpoglavlja koja su nam približila historiju i pravni sistem i značajne ličnosti Francuske republike, a to su: “Historijski razvoj”, “Francuska revolucija”, “Ustav iz 1791.–ustavna monarhija”, “Ustav iz 1793. godine”, “Jakobinski (Montanjarski) ustav”, “Ustav iz 1795. godine”, “Napoleonov ustavni i zakonodavni rad”. Autor posebno ističe važnost *Francuskog građanskog zakonika* koji je, zahvaljujući Napoleonovim pohodima po cijeloj Evropi, ostao najviše recipiran građanski zakonik, ne samo u Evropi, nego i u Sjevernoj i latinskoj Americi, Africi i Aziji.

Sedamnaesto poglavlje, “Socijalističke države” usmjereno je na prikaz prve socijalističke države, Pariske komune, uz objašnjenja njenog zakonodavnog i sudskog sistema. Autor govori o preobražaju koje je pretrpjelo socijalističko pravo pretvaranjem tog dijela evropskog prava u matičnu kontinentalnu, grčko-romansku tradiciju. Knjiga “Komparativna pravna historija” završava spiskom preporučene literature.

Knjiga je pisana na koncizan i razumljiv način, adekvatno upotrijebljenom stručnom terminologijom, uz obavezan prevod ili pojašnjenje. Nizom koherentnih dijelova, izložena materija se logično nadovezuje i otvara mogućnost čitaocu da dalje istražuje tokove, veze i komparira pojave, državne i pravne sisteme, prijašnje i nastupajuće vrijeme. To je, osim učenja i najvažnija misija jednog udžbenika. Osim doprinosa autora nauci i metodologiji nastave, ona može biti i podloga za dalja istraživanja i razvoj komparativne pravne historije kao naučne discipline.